

Πιλοτική Εφαρμογή και Αξιοπιστία του Αναθεωρημένου και Συντομογραφημένου Παιδικού Ερωτηματολογίου Προσωπικότητας του Eysenck (ΠΕΠΕΣ-Α) σε Προέφηβους Μαθητές

Τριανταφυλλιά Γλάνια¹, Παναγιώτης Αντωνίου¹, & Νικόλαος Διγγελίδης²

¹ΤΕΦΑΑ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

²ΤΕΦΑΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη σχεδιάστηκε ώστε να γίνει μια πρώτη πιλοτική εφαρμογή της παιδικής έκδοσης του ερωτηματολογίου του Eysenck, για να εξερευνηθεί η αξιοπιστία του κατά τη μεταφορά του στην ελληνική. Επιπλέον διερευνήθηκαν τυχόν διαφορές των δύο φύλων στα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά που μετρά η κλίμακα. Στην έρευνα μετείχαν 553 παιδιά (289 αγόρια, 264 κορίτσια) Ε' και ΣΤ' τάξεων Δημοτικού σχολείου, τα οποία συμπλήρωσαν το Αναθεωρημένο και Συντομογραφημένο Παιδικό Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας του Eysenck (ΠΕΠΕΣ-Α) που μετρά εξωστρέφεια, νευρώση, ψυχωτισμό και τάση ψεύδους. Το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε στα ελληνικά και αντιστρόφως από καθηγήτριες με πολυετή πείρα και γνώση του πολιτισμού των δύο λαών. Οι συντελεστές Cronbach α και ICC για κάθε υποκλίμακα ήταν ικανοποιητικοί έως πολύ καλοί. Η εσωτερική συνοχή της κάθε υποκλίμακας που εξετάστηκε με την ανάλυση κατά ερώτηση φανέρωσε συσχετίσεις καλές έως υψηλές σε επίπεδο σημαντικότητας $p < .05$ ή $p < .01$. Από την ανάλυση Manova διαπιστώθηκε ότι τα αγόρια ήταν πιο ψυχωτικά, αλλά λιγότερο νευρωτικά σε σχέση με τα κορίτσια. Εφόσον ανάλογη προσπάθεια δεν έχει πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα και ελάχιστες έρευνες έχουν γίνει στα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά Ελλήνων προ-εφήβων, με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, μπορεί να γίνει αναφορά στα χαρακτηριστικά προσωπικότητας μαθητών Δημοτικού και συγκρίσεις των χαρακτηριστικών τους. Μελλοντικές έρευνες με πιλοτικές εφαρμογές και άλλων ξένων ερωτηματολογίων στην Ελλάδα είναι χρήσιμες, για να διερευνηθούν τυχόν διαφορετικά χαρακτηριστικά που υπάρχουν μεταξύ των δύο φύλων.

Λέξεις κλειδιά: ΠΕΠΕΣ-Α, αξιοπιστία, μαθητές, Δημοτικό, χαρακτηριστικά προσωπικότητας

A Pilot Application and Reliability of JEPQR-A on Preadolescent Greek Students

Triantafyllia Glania¹, Panagiotis Antoniou¹, & Nikolaos Digelidis²

¹Department of Physical Education and Sports Sciences, Democritus University of Thrace, Komotini, Hellas

²Department of Physical Education and Sports Sciences, University of Thessaly, Trikala, Hellas

Abstract

The purpose of the present study was to apply the JEPQR-A and check its reliability when translated in Greek. Moreover, possible differences on personality characteristics between sexes were explored. Five hundred and fifty three primary school children (289 boys and 264 girls) aged 11-12 years old completed the Junior Eysenck Personality Questionnaire Revised-Abbreviated (JEPQR-A) concerning extraversion, neuroticism, psychoticism and lie. The questionnaire was translated into Greek and vice versa by experienced teachers. All subscales had coefficients Cronbach ($\alpha > .64$) and ICC (ICC > .73) from satisfactory to very good. The internal consistency of every subscale was checked through item analysis and revealed good to high correlations ($p < .05$ or $p < .01$). The Manova analysis indicated that boys were more psychotic but less neurotic compared to girls. Since similar surveys have not been performed in Greece and few have been done on personality characteristics of Greek preadolescents, a specification and comparison of their personality characteristics can be made on the results of the present survey. Future surveys on pilot applications of foreign questionnaires are useful to be performed in Greece, to explore possible personality differences between sexes.

Key words: JEPQR-A, reliability, students, primary school, personality characteristics

Εισαγωγή

Η κατανόηση της ανθρώπινης προσωπικότητας και της έκφρασης της, που είναι η συμπεριφορά, προϋποθέτει να μη θεωρούμε τα χαρακτηριστικά της σαν κάτι βιολογικά δεδομένο, σταθερό και αναλλοίωτο. Μετά από μακρόχρονη ενασχόληση πάνω στο θέμα, οι ερευνητές απομόνωσαν και τυποποίησαν τους παράγοντες που θεωρούνται υπεύθυνοι για την ανάπτυξη, τη διαμόρφωση και την τροποποίηση της ανθρώπινης προσωπικότητας. Οι παράγοντες αυτοί είναι ουσιαστικά δύο: ο γενετικός και ο περιβαλλοντικός (Σταλίκας, 1991). Η προσωπικότητα περιγράφεται με βάση τα γνωρίσματα ή τα χαρακτηριστικά μιας συμπεριφοράς. Ένα γνώρισμα (trait) της προσωπικότητας θεωρείται ότι αντιπροσωπεύει τη χαρακτηριστική τάση που έχει ένα άτομο να ενεργεί και να συμπεριφέρεται σύμφωνα με ένα ορισμένο τρόπο. Βασικοί εκπρόσωποι της θεωρίας των γνωρισμάτων είναι οι Allport, Cattell και Eysenck (Ζέρβας, 1992).

Ο Allport (όπως αναφέρεται στο Ζέρβας, 1992) δεχόταν ότι τα γνωρίσματα δεν πρέπει να θεωρούνται ότι είναι σταθερά και ότι η συμπεριφορά ποικίλει ανάλογα με τις καταστάσεις. Κατά τον Cattell (όπως αναφέρεται στο Ζέρβας, 1992), τα γνωρίσματα δεν καθορίζονται μόνο από γενετικούς παράγοντες ή μόνο από το περιβάλλον, αλλά από την πολύπλευρη αλληλεπίδραση και των δύο σε σχέση με τους παράγοντες ωρίμανσης.

Ο Eysenck (1952) υποστηρίζει ότι οι διαφορές στην ανθρώπινη προσωπικότητα οφείλονται στη φύση και στην έκταση της νευρικής δραστηριότητας. Η κλίμακα E (εξωστρέφεια) αντανάκλα τις λειτουργίες εγρήγορης και αναστολής τον κεντρικού νευρικού συστήματος. Η κλίμακα N (νευρωτισμός) αντανάκλα την εγρήγορη τον αυτόνομου νευρικού συστήματος. Ο Eysenck υποστηρίζει ότι οι εσωστρεφείς έχουν πιο αδύνατο νευρικό σύστημα από τους εξωστρεφείς και ότι οι εξωστρεφείς έχουν πιο ισχυρούς ανασταλτικούς μηχανισμούς. Η άποψη αυτή μπορεί να ερμηνευθεί ως ένδειξη ότι οι εξωστρεφείς βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα εγρήγορης και σε υψηλά αναστολών. Το αντίθετο συμβαίνει με τους εσωστρεφείς. Ο Eysenck, πιστεύοντας ότι το αυτόνομο νευρικό σύστημα ελέγχει τη συναισθηματικότητα, θεωρεί ότι τα μη συναισθηματικά σταθερά άτομα (π.χ. νευρωτικά) διεγείρονται πιο εύκολα από τα σταθερά (Acton, 2003; Eysenck & Eysenck, 1985). Η φυσιολογική εξήγηση που δίνει για την τρίτη διάσταση- (P) ψυχωτισμός- είναι τα επίπεδα τεστοστερόνης, και συνεπώς τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα ψυχωτισμού έχουν ψηλότερα επίπεδα τεστοστερόνης (Eysenck & Eysenck, 1985).

Πρόσφατα σημειώθηκε πρόοδος στην ανάπτυξη μιας κοινώς αποδεκτής ταξινόμησης των χαρακτηριστικών προσωπικότητας (Asendorp & Van

Aken, 2003). Έχουν αναγνωρισθεί πέντε παράγοντες προσωπικότητας: εξωστρέφεια, συμφωνία-ευχαρίστηση, ευσυνειδησία, συναισθηματική σταθερότητα και προθυμία στις εμπειρίες-κουλουρα (Sinphurmsukskul, Froer, & Ahlheim, 2005). Οι 5 παράγοντες (Big Five) όμως δεν προέρχονται από ολοκληρωμένη θεωρία και δεν επεξηγούν τις διαφορές προσωπικότητας (John & Srivastava, 1999), αλλά προήλθαν από παραγοντική ανάλυση και είναι μια εμπειρικά δοσμένη ταξινόμηση (Sinphurmsukskul et al., 2005) που βασίστηκε κυρίως σε αμερικανικά και δυτικά δείγματα, ενώ οι επιστήμονες ακόμη εξετάζουν τη γενικευμένη χρήση του σε όλους τους πολιτισμούς, αφού πολλοί δεν δέχτηκαν την ταξινόμηση αυτή ως σωστή (Block, 1995; Eysenck, 1992; Pervin, 1994). Μερικοί κριτικοί επιπρόσθετα κατέληξαν ότι η ταξινόμηση αυτή δεν ασχολήθηκε ιδιαίτερα με θέματα ανάπτυξης της παιδικής προσωπικότητας αλλά μόνο των ενηλίκων (Block, 1995; Pervin, 1994).

Η θεωρία του Eysenck παραμένει μετά από τόσα χρόνια σημαντική και είναι ο ψυχολόγος με τις περισσότερες αναφορές και δημοσιεύσεις μετά τον Freud και τον Piaget (Rushton, 2001). Τα ερωτηματολόγια του είναι σημαντικά βοηθήματα γιατί βασίστηκαν σε μια καλά αναπτυγμένη θεωρία των χαρακτηριστικών προσωπικότητας, είναι ευρέως χρησιμοποιούμενα και διαθέσιμα εδώ και δεκαετίες, συγκλίνουν με άλλα ευρέως χρησιμοποιούμενα ερωτηματολόγια (Zuckerman & Cloninger, 1996; Zuckerman, Kuhlman, Joireman, Teta, & Kraft, 1993) και έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες (Ferrando, 1994).

Ο Eysenck (1975; 1952) διεξήγαγε μια μεγάλη θεωρητική έρευνα και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η προσωπικότητα δομείται ιεραρχικά από 4 βασικές διαστάσεις: α) εξωστρέφεια (Extraversion) β) συναισθηματική ισορροπία (Neuroticism) γ) σκληρότητα-ψυχωτισμός (Psychotism) και δ) προσποίηση-ψεύδος (Lie). Για την αιτιολόγηση των διαφορών στην προσωπικότητα ο Eysenck (1975) υιοθετεί μια βιολογική προσέγγιση αλλά δεν αρνείται ότι και οι διάφορες εμπειρίες επηρεάζουν τον τρόπο που το άτομο συμπεριφέρεται (Δογάνης, 1990). Έτσι η προσωπικότητα ορίζεται ως ο συνδυασμός των βιολογικών κληρονομιών του ανθρώπου μαζί με τις τυχόν περιβαλλοντικές επιδράσεις στις οποίες το άτομο εκτίθεται κατά τη διάρκεια της ζωής του (Batta, 2002).

Η παιδική έκδοση του ερωτηματολογίου Προσωπικότητας του Eysenck (Junior Eysenck Personality Questionnaire - JEPQ) έχει ευρέως χρησιμοποιηθεί σε πολλές χώρες, και σε μια έρευνα στην Ελλάδα από τους Eysenck και Dimitriou (1984), για να μετρήσει τις βασικές διαστάσεις προσωπικότητας στα παιδιά. Το όργανο περιέχει 4 κλίμακες: ψυχωτισμός (P), εξωστρέφεια (E), συναισθημα-

τική ισορροπία (*N*) και μια κλίμακα ψεύδους (*L*) (Francis, 1996).

Το JEPQ-R είναι ένα σχετικά μεγάλο όργανο μέτρησης που περιέχει 89 ερωτήματα - θέματα. Παρά τη προφανή χρησιμότητα των μεγάλων οργάνων, το πρακτικό μειονέκτημά τους είναι ότι λόγω του περιορισμένου χρόνου που διαθέτουν οι συμμετέχοντες, πολλές φορές απαιτείται η χρήση λιγότερων ερωτήσεων και συνεπώς μικρότερου οργάνου. Σε αναγνώριση αυτού του γεγονότος ο Corulla (1990) ανέπτυξε μια σύντομη έκδοση του παραπάνω ερωτηματολογίου, το JEPQR-S (όπου S=short) που περιέχει 48 προτάσεις-ερωτήματα, 12 για κάθε κλίμακα. Η αξιοπιστία του JEPQR-S ήταν αποδεκτή και συγκρίσιμη με αυτή του μεγάλου οργάνου (Scholte & De Bruyn, 2001).

Ακόμα όμως και αυτό το όργανο μπορεί να είναι μεγάλο σε ορισμένες ερευνητικές καταστάσεις. Έτσι η Francis (1996) ανέπτυξε μια συντομογραφημένη μορφή την JEPQR-A (όπου A=Abbreviated) μειώνοντας τον αριθμό ερωτημάτων σε 6 για κάθε υποκλίμακα και καταλήγοντας σε ένα όργανο 24 ερωτημάτων. Οι 4 νέες υπο-κλίμακες είχαν αξιοπιστίες που, αν και χαμηλότερες των αντίστοιχων JEPQR-S κλιμάκων, ήταν λογικές, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι μόνο 6 ερωτήματα περιείχονταν σε κάθε υποκλίμακα.

Όπως προβλέφθηκε απ' τη θεωρία κατασκευής ερωτηματολογίων του Kline (1986), όσο μικρότερες οι κλίμακες, τόσο μικρότεροι και οι συντελεστές αξιοπιστίας. Παρ' όλα αυτά οι συντελεστές αξιοπιστίας Cronbach α της JEPQR-A είναι πολύ ικανοποιητικοί ($E=.67$, $N=.70$, $P=.61$ και $L=.57$), για κλίμακα 6 ερωτημάτων/διάσταση. Δεδομένου και των ιστορικών δυσκολιών στην κλίμακα ψυχωτισμού, το $\alpha=.61$ που επιτεύχθηκε σε αυτή είναι εντυπωσιακό (Francis 1996). Η μόνη εξαίρεση ήταν η κλίμακα προσποίησης με αξιοπιστία $\alpha=.57$. Η Francis συμπέρανε πως η αξιοπιστία και αντικειμενικότητα της JEPQR-A επέτρεπε τη χρήση της αλλά χρειάζεται περισσότερη έρευνα σ' άλλες ηλικιακές κατηγορίες και χώρες.

Σε έρευνες όπου συγκρίθηκαν οι συντελεστές αξιοπιστίας του JEPQR-A με τους αντίστοιχους της JEPQR-S και JEPQ-R, βρέθηκε ότι δε διαφέρουν σημαντικά απ' αυτές της Francis (1996) εκτός απ' τον ψυχωτισμό, που είχε αρκετά χαμηλότερη τιμή των αντίστοιχων μεγαλύτερων κλιμάκων (De Bruyn, Delsing & Welten, 1995; Maltby & Talley, 1998; Scholte & De Bruyn, 2001). Οι Caruso και Edwards (2001) στην έρευνα που διεξήγαγαν σε αποτελέσματα 23 ερευνών με 44 διαφορετικά δείγματα παιδιών βρήκαν πως η αξιοπιστία μπορεί να διαφέρει από δείγμα σε δείγμα λόγω των διαφορετικών δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος και τη μορφή του οργάνου, (μεγάλη, σύντομη κ.τ.λ.). Κατέληξαν δε πως η αξιοπιστία αφορά τις επιδόσεις του συγκεκριμένου δείγματος και όχι

το όργανο. Οι συγγραφείς κατέληξαν πως το μήκος της κλίμακας δηλ. το σύνολο των ερωτημάτων ήταν ο καλύτερος δείκτης πρόβλεψης της αξιοπιστίας των τιμών, αλλά και το φύλο και η απόκλιση ηλικιών καθώς και η γλώσσα εφαρμογής ήταν στατιστικά σημαντικοί δείκτες πρόβλεψης για τις διάφορες κλίμακες της JEPQ. Ακόμη εξέτασαν τα δείγματα των ερευνών και κατέληξαν πως για την κλίμακα ψυχωτισμού υψηλές τιμές αξιοπιστίας είχαν οι έρευνες με τα μεγάλα ερωτηματολόγια και υψηλή αναλογία αγοριών. Για την εξωστρέφεια, υψηλές τιμές αξιοπιστίας είχαν οι έρευνες με τη μεγάλη μορφή. Για τη συναισθηματική ισορροπία, υψηλές τιμές είχαν οι έρευνες με μεγάλη μορφή και απόκλιση ηλικιών που περιλάμβαναν περισσότερα κορίτσια. Για την προσποίηση, οι υψηλές τιμές αξιοπιστίας σχετίστηκαν με τη χρήση ενός μη αγγλόφωνου μεγάλου οργάνου, σε δείγμα με μεγάλη απόκλιση στην ηλικία.

Το μέγεθος όμως του δείγματος δεν είχε επιρροή στις τιμές αξιοπιστίας για καμία κλίμακα της JEPQ. Συνιστάται λοιπόν πως, ενώ οι σύντομες και μικρές μορφές είναι χρήσιμες, αν προτεραιότητα είναι η ανάλυση των επιδόσεων στην κλίμακα ψύχωσης, να επιλέγεται η μεγάλη έκδοση. Τα μεγάλα ερωτηματολόγια όμως, είναι χρονοβόρα λόγω μήκους και μπορεί να αλλοιώσουν τη καλή θέληση των συμμετεχόντων (Francis & Jackson, 2004).

Όλες οι έρευνες συνοπτικά παρουσιάζουν ότι οι εκδόσεις του JEPQ παρουσιάζουν ικανοποιητικούς ως αποδεκτούς συντελεστές αξιοπιστίας και μόνο τα ευρήματα της κλίμακας ψύχωσης χρειάζεται να εξετάζονται με προσοχή (Clift, Aston & Povey, 1985; De Bruyn et al., 1995; Pearson & Francis, 1984). Μάλιστα οι Perez, Anglada και Guitart (1990), υποστήριξαν ότι ως την ηλικία των 15 χρόνων όλες οι μορφές της JEPQ είναι κατάλληλες, ενώ για εφήβους 16 χρόνων και πάνω συνιστούν τη χρήση των μορφών της EPQ (Eysenck Personality Questionnaire), που είναι για ενήλικες. Στην έρευνα του Jamison (1984) που έγινε σε παιδιά απ' την Αγγλία και Η.Π.Α. βρέθηκε ότι τα παιδιά από την Αμερική πέτυχαν υψηλότερες τιμές στην εξωστρέφεια, ψύχωση και συναισθηματική ισορροπία και χαμηλότερες στην κλίμακα προσποίησης και εξήγησε πως οι μετρήσεις φανερώνουν ένα γρηγορότερο, πιο αγχώδη Αμερικανικό ρυθμό ζωής και μια αυξημένη εγκληματικότητα συγκριτικά με τα παιδιά στην Αγγλία, αφού η αντικοινωνική συμπεριφορά σχετίζεται θετικά με την ψύχωση, εξωστρέφεια και συναισθηματική ισορροπία, και αρνητικά με την προσποίηση. Στο Μεξικό, σε έρευνα των Eysenck και Lara-Cantu (1992), βρέθηκε ότι τα παιδιά εκεί πέτυχαν υψηλότερες τιμές στην εξωστρέφεια και προσποίηση απ' τα παιδιά της Αγγλίας και τα κορίτσια του Μεξικού χαμηλότερα στη συναισθηματική ισορροπία. Οι διαφορές μεταξύ αγοριών

και κοριτσιών ήταν οι συνηθισμένες δηλαδή τα αγόρια είχαν υψηλότερες τιμές στο ψυχωτισμό και εξωστρέφεια και χαμηλότερες στη συναισθηματική ισορροπία και προσποίηση απ' τα κορίτσια.

Στην έρευνα των Granleese, Trew και Turner (1988), στο Μπέλφαστ βρέθηκε ότι οι επιδόσεις Ιρλανδών αγοριών και κοριτσιών ήταν υψηλότερες για ψυχωτισμό και εξωστρέφεια αλλά παρόμοιες για συναισθηματική ισορροπία και προσποίηση σε σχέση με τα παιδιά της Αγγλίας, ενώ υπήρχαν σημαντικές διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών του Μπέλφαστ σ' όλες τις διαστάσεις εκτός της συναισθηματικής ισορροπίας.

Οι διαφορές αυτές οφείλονται σε υπάρχουσες πολιτισμικές διαφορές ή αντανakλούν διαφορές στα συγκεκριμένα δείγματα; Για να απαντηθεί η ερώτηση με επάρκεια χρειάζονται περισσότερες δια-πολιτισμικές έρευνες (Scholte & De Bruyn, 2001).

Τα κορίτσια γενικά πέτυχαν ψηλότερες τιμές στη συναισθηματική ισορροπία (Forrest, Lewis & Shevlin, 2000; Maltby & Talley, 1998; Shevlin, Bailey & Adamson, 2002) ή στη συναισθηματική ισορροπία και προσποίηση απ' τα αγόρια που έχουν τιμές υψηλότερες συνήθως στο ψυχωτισμό (Clift et al., 1985; Francis 1996; Scholte & De Bruyn, 2001). Δε βρέθηκαν διαφορές φύλου για την εξωστρέφεια (Scholte & De Bruyn, 2001; Maltby & Talley 1998). Ο Corulla (1990) δε βρήκε διαφορές στην εξωστρέφεια στα 15χρονα παιδιά αλλά τα 14χρονα αγόρια είχαν υψηλότερες τιμές εξωστρέφειας απ' τα κορίτσια. Διαφορές ανάλογα με το φύλο βρήκε και ο Shevlin κ.ά. (2002), με υψηλότερες τιμές εξωστρέφειας για τα αγόρια. Οι Francis και Sister Montgomery (1993), κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υψηλές τιμές συναισθηματικής ισορροπίας έχουν α) οι γυναίκες και β) οι κοινωνικά μη αποδεκτοί άνθρωποι.

Από πού πηγάζουν όμως οι διαφορές φύλου; Σύμφωνα με τη θεωρία προσωπικότητας του Eysenck (1952) υπάρχει βιολογική βάση των διαφορών προσωπικότητας. Όμως αν οι διαφορές αυτές μπορούν να εξηγηθούν με τη βιολογική διαφορά των φύλων, μπορούν το ίδιο εύκολα να οφείλονται και σε συνδυασμό παραγόντων όπως επιδράσεις από διαφορές στην ανατροφή και κοινωνικοποίηση των φύλων (Forrest et al., 2000). Παρόμοια ο Shevlin κ.ά., (2002), φανέρωσε ότι υπήρχε σημαντική διαφορά στη συναισθηματική ισορροπία και ψυχωτισμό, που οφείλονταν στη διαφορετική κοινωνικοποίηση και ανατροφή των δύο φύλων.

Μια που οι ερευνητές συμφωνούν πως χρειάζεται πρόσθετη χρήση του JEPQR-A και σε άλλες χώρες και ηλικίες, (De Bruyn et al., 1995; Francis, Brown & Philipchalk, 1992; Scholte & De Bruyn, 2001) η παρούσα έρευνα επιχείρησε ώστε να γίνει για πρώτη φορά μετάφραση και πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου JEPQR-A με επακόλουθη

διερεύνηση της προσωπικότητας παιδιών δημοτικού στην Ελλάδα και να διαπιστωθούν τυχόν διαφορετικά χαρακτηριστικά που υπάρχουν μεταξύ των δύο φύλων. Εφόσον ανάλογη προσπάθεια δεν έχει πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα, με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, μπορεί να γίνει αναφορά στα χαρακτηριστικά προσωπικότητας Ελλήνων μαθητών και συγκρίσεις των χαρακτηριστικών τους.

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να γίνει μια πρώτη πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου JEPQR-A της Francis (1996) προσαρμοσμένο στα ελληνικά, και να ερευνηθούν οι δείκτες αξιοπιστίας του. Δευτερευόν σκοπός ήταν να διερευνηθεί αν τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά των αγοριών είναι διαφορετικά από αυτά των κοριτσιών.

Μέθοδος

Δείγμα και διαδικασία συλλογής

Το δείγμα αποτέλεσαν 553 Έλληνες μαθητές και μαθήτριες Δημοτικού (Ε', ΣΤ') που διέμεναν σε μια πόλη της Βορείου Ελλάδας (289 αγόρια, 264 κορίτσια). Η επιλογή των σχολείων έγινε με δειγματοληψία κατά ομάδες και συγκεκριμένα έγινε κλήρωση των 7 από τα 13 σχολεία μιας πόλης σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί η μεροληπτικότητα (bias) κατά τη διαδικασία επιλογής.

Η διαδικασία εφαρμογής έγινε το μήνα Ιανουάριο και διατηρήθηκαν ίδιες συνθήκες διεξαγωγής μέτρησης. Οι ώρες ήταν πρωινές σε ήσυχο περιβάλλον. Όλα τα παιδιά ανά τάξη στην αίθυσά τους, χωρίς τη παρουσία του ΚΦΑ ή του δασκάλου τους, έλαβαν διευκρινήσεις και οδηγίες και συμμετείχαν εθελοντικά μετά από τη συγκατάθεση και άδεια των διευθυντών των σχολείων. Τα παιδιά απάντησαν ανώνυμα και έριξαν το ερωτηματολόγιο σε μια κάλη στην έδρα ώστε να είναι βέβαια για την ανωνυμία των απαντήσεών τους.

Όργανο μέτρησης

Το ερωτηματολόγιο JEPQR-A της Francis (1996) είναι ένα όργανο 24 θεμάτων με 6 θέματα ανά διάσταση (E,N,P,L). Έχει αρχικά εφαρμοστεί σε παιδιά από την Ουαλία. Η σύμφωνη εγκυρότητα (concurrent validity) του ερωτηματολογίου, μετά από τη συσχέτιση των κλιμάκων με τις κλίμακες της «μητρικής» JEPQR-S από την οποία και κατασκευάστηκε, ήταν πολύ υψηλή για κάθε κλίμακα (E= .91, N= .92, P= .88, L= .89) υποδηλώνοντας ότι τα ερωτήματα που επελέγησαν για την συντομογραφημένη έκδοση αντανakλούν πλήρως τις διαστάσεις της προσωπικότητας που ορίζει η σύντομη έκδοση. Η αξιοπιστία του ερωτηματολογίου είναι επίσης ικανοποιητική, ιδίως αν λάβει κανείς υπόψη ότι περιέχει μόλις έξι δείκτες ανά διάσταση, με τους συντελεστές Cronbach α ανά κλίμακα να είναι : α = .66 για E, α = .70 για N, α = .61 για P και α =

.57 για L (Francis, 1996). Τα 24 θέματα είναι διχότομα και ρωτούν για συνήθειες και τάσεις συμπεριφοράς (Scholte & De Bruyn, 2001). Οι απαντήσεις δίνονται σε μορφή Ναι / Όχι, και οι πιθανές τιμές έχουν εύρος 0-6 βαθμοί /κλίμακα. Έτσι οι υψηλές τιμές φανερώσουν υψηλότερα επίπεδα του χαρακτηριστικού που εξετάζεται (Forrest et al., 2000; Shevlin et al., 2002).

Αρχικά σύμφωνα με το εγχειρίδιο του τεστ, όσο πιο ψηλές οι τιμές στην κλίμακα συναισθηματικής ισορροπίας τόσο πιο αγχώδες, κατηφές και στενάχωρο το άτομο. Υψηλές τιμές συναισθηματικής ισορροπίας φανερώνουν συναισθηματική αστάθεια και υπερκινητικότητα. Έτσι οι μαθητές που έχουν υψηλές τιμές στην κλίμακα αυτή, είναι πιθανό να ανησυχούν περισσότερο για το σχολείο και συνεπώς να το απολαμβάνουν λιγότερο, αντικατοπτρίζοντας μια λιγότερο θετική άποψη για αυτό (Francis & Sister Montgomery, 1993).

Όσο υψηλότερη η τιμή στην κλίμακα εξωστρέφειας τόσο πιο κοινωνικό είναι το άτομο. Έχει πολλούς φίλους, του αρέσει να πηγαίνει σε κοινωνικές συγκεντρώσεις, να μιλά με ανθρώπους και να μελετά με παρέα. Ο εξωστρεφής άνθρωπος ζητά την ένταση, διακινδυνεύει, ενεργεί αυθόρμητα και παρορμητικά, είναι αισιόδοξος και βολικός, του αρέσει να γελά και να είναι εύθυμος (Eysenck & Eysenck, 1975). Έτσι οι μαθητές που έχουν υψηλές τιμές στην κλίμακα εξωστρέφειας είναι πιθανό να διασκεδάζουν στις κοινωνικές εκδηλώσεις του σχολείου και στα ομαδικά παιχνίδια, ενώ όσοι έχουν χαμηλές τιμές είναι πιθανό να προτιμούν ατομικές δραστηριότητες που απαιτούν απομόνωση ή μελέτη (Francis & Sister Montgomery, 1993).

Οι Eysenck και Eysenck (1975) ορίζουν ότι υψηλές τιμές στην κλίμακα ψυχωτισμού φανερώνουν άτομα κρύα, επιθετικά, απρόσωπα, μη φιλικά, αναξιόπιστα και παράξενα, που δε προθυμοποιούνται να βοηθήσουν τους άλλους και διακατέχονται από παρανοϊκές ιδέες ότι οι άνθρωποι είναι εναντίον τους. Δεν διαισθάνονται συναισθήματα ενοχής και ευαισθησίας προς τρίτους. Τείνουν να γίνονται σκληροί, απάνθρωποι και κοινωνικά αδιάφοροι. Έτσι οι μαθητές με υψηλή τιμή στην κλίμακα αυτή αισθάνονται λιγότερο άνετα με τους κοινωνικούς περιορισμούς του σχολείου (Francis & Sister Montgomery, 1993). Αυτή η υπόθεση που τοποθετεί μια αρνητική σχέση ανάμεσα στην επίδοση στην κλίμακα ψυχωτισμού και το σχολείο εξηγείται απ' τους Eysenck και Eysenck (1975) και τη γενικότερη θεωρία τους που συνδέει προσωπικότητα και κοινωνική συμπεριφορά: οι κοινωνικές συμπεριφορές που διακατέχονται από ευαισθησία είναι προϊόν κοινωνικοποίησης και συνθηκών και τα χαμηλά επίπεδα στην κλίμακα αυτή είναι θεμελιώδη για ευαίσθητες και πονόψυχες σκέψεις και απόψεις (Eysenck & Wilson, 1978).

Αν και οι κλίμακες ψεύδους είχαν αρχικά χρησιμοποιηθεί για να εντοπίζουν την τάση ψεύδους ή προσποίησης, έχει πλέον αναγνωριστεί ότι οι κλίμακες ψεύδους μπορεί να μετρούν ένα υποβόσκον προσωπικό χαρακτηριστικό γνώρισμα (Pearson & Francis, 1984). Ένα πρόβλημα των οργάνων αυτό-αναφοράς που μετρούν τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά ανθρώπων είναι πως οι διαφορές στις επιδόσεις των συμμετεχόντων μπορούν να εξηγηθούν απ' την τάση τους να δίνουν κοινωνικά αποδεκτές απαντήσεις (Granleese et al., 1988). Έτσι η κλίμακα λειτουργεί σαν ένας δείκτης κοινωνικής συμμόρφωσης ή συναίνεσης. Σ' αυτή τη βάση μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι μαθητές που έχουν υψηλές τιμές στην προσποίηση, είναι πιθανό να υιοθετούν κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές και ότι αυτό θα αντανάκλαται σε πιο κόσμιες συμπεριφορές προς το σχολείο (Francis & Sister Montgomery, 1993).

Οι μέσοι όροι των 4 κλιμάκων ήταν το πορτρέτο του κάθε παιδιού. Το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε στα ελληνικά και αντιστρόφα (De Bruyn et al., 1995) από 2 έμπειρες καθηγήτριες αγγλικών (μια Αγγλίδα που ζει και εργάζεται 20 χρόνια στην Ελλάδα, και μια Ελληνίδα καθηγήτρια αγγλικών με 25 έτη εργασίας και πείρας) με άριστη γνώση των 2 γλωσσών και του πολιτισμού των λαών. Ως παραδείγματα ερωτήσεων παρατίθενται τα: «Θα προτιμούσες να είσαι μόνος αντί να είσαι με άλλους νέους ανθρώπους;» (item 20), «Δημιουργείς προβλήματα στο σχολείο περισσότερο απ' ότι η πλειοψηφία των μαθητών;» (item 12, Francis, 1996).

Στατιστική ανάλυση

Η αξιοπιστία του ερωτηματολογίου εξετάστηκε με το συντελεστή αξιοπιστίας Cronbach α για κάθε κλίμακα του ερωτηματολογίου και τον ενδοταξικό συντελεστή συσχέτισης (Intraclass Correlation Coefficient- ICC) στα 30 παιδιά που έγινε μέτρηση - επαναμέτρηση σε μια εβδομάδα, για να υπολογιστεί η σταθερότητα της κλίμακας. Κατά την ανάλυση των δεδομένων δημιουργήθηκε ο πίνακας συσχέτισης ανάμεσα στους 4 παράγοντες του ερωτηματολογίου (Maltby & Talley, 1998; Scholte & De Bruyn, 2001). Δημιουργήθηκε ο πίνακας αλληλο-συσχέτισης μεταξύ των ερωτήσεων (inter-correlation matrix) όπου φάνηκε ποιες ερωτήσεις (items) σχετίζονται υψηλά μεταξύ τους. Έτσι διαπιστώθηκε τι συσχέτιση έχουν τα 6 ερωτήματα σε κάθε παράγοντα (Francis & Jackson, 2004). Τέλος εφαρμόστηκε MANOVA για να διαπιστωθούν τυχόν διαφορές ανάμεσα στα 2 φύλα.

Αποτελέσματα

Οι συντελεστής αξιοπιστίας Cronbach α για κάθε κλίμακα και ο ενδοταξικός συντελεστής συσχέτισης (Intraclass Correlation Coefficient-ICC) για τα 30 παιδιά που επαναμετρήθηκαν ήταν ικανοποιητικοί

έως πολύ καλοί και παρατίθενται στον Πίνακα 1. Υπήρξε μια αρνητική αλληλοσυσχέτιση μόνο μεταξύ των κλιμάκων Ψυχωτισμός- Τάση ψεύδους με τιμή $-.12$ ($p<.01$) αλλά αυτό είναι κάτι που παρατηρήθηκε και σε άλλες έρευνες (Francis, 1996; Maltby & Talley, 1998; Scholte & De Bruyn, 2001). Οι αλληλοσυσχετίσεις μεταξύ των κλιμάκων (Pearson Correlation) δεν ήταν στατιστικά σημαντικές -όπως αναμενόταν άλλωστε από προηγούμενες έρευνες, και φαίνονται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 1. Συντελεστές αξιοπιστίας για κάθε κλίμακα και συντελεστής α στην έρευνα της Francis (1996)

	ICC	Cronbach α	Cronbach α
Εξωστρέφεια	.95	.77	.66
Ψυχωτισμός	.73	.67	.61
Νεύρωση	.98	.66	.70
Τάση Ψεύδους	.81	.64	.57

Η εσωτερική συνοχή της κλίμακας εξετάστηκε με τη μέθοδο της ανάλυσης κατά ερώτηση (item analysis). Δημιουργήθηκε ο πίνακας αλληλοσυσχε-

τισης μεταξύ των ερωτήσεων (inter-correlation matrix) όπου διαφάνηκε ποια ερωτήματα σχετίζονται υψηλά μεταξύ τους, σε κάθε παράγοντα. Η ανάλυση κατά ερώτηση με τη συσχέτιση της συνολικής επίδοσης με τη τιμή κάθε μιας ερώτησης χωριστά, φανέρωσε συσχετίσεις που όλες ήταν στατιστικά σημαντικές ($p<.05$). Αναλυτικότερα οι συντελεστές για την κλίμακα E (E= εξωστρέφεια) ήταν από $.096$ ($p<.05$) έως $.647$ ($p<.01$) και οι συσχετίσεις ήταν στατιστικά σημαντικές και οι περισσότερες υψηλές. Η μόνη συσχέτιση που δεν ήταν στατιστικά σημαντική ήταν μεταξύ των ερωτημάτων 13 και 20.

Η ανάλυση κατά ερώτηση για την κλίμακα P (P= ψυχωτισμός) έδωσε συσχετίσεις από $.098$ ($p<.05$) έως $.8$ ($p<.01$) και το σπουδαίο ήταν πως όλες οι συσχετίσεις ήταν στατιστικά σημαντικές και οι περισσότερες υψηλές. Η ανάλυση κατά ερώτηση για την κλίμακα N (N= συναισθηματική ισορροπία) φανέρωσε συσχετίσεις από $.135$ έως $.421$ και ήταν όλες στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας $p <.01$. Η κλίμακα που αφορά την τάση ψεύδους (L) έδωσε συσχετίσεις από $.103$ ($p<.05$) έως $.606$ ($p<.01$). Οι περισσότερες συσχετίσεις ήταν στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο $p<.01$.

Πίνακας 2. Αλληλοσυσχετίσεις μεταξύ των κλιμάκων

	Εξωστρέφεια	Ψυχωτισμός	Νεύρωση
Ψυχωτισμός	-.032		
Νεύρωση	-.049	-.006	
Τάση Ψεύδους	-.035	-.121	-.048

Πίνακας 3. Μέσες τιμές και τυπικές αποκλίσεις του σκορ στα χαρακτηριστικά αγοριών και κοριτσιών που εξετάστηκαν.

	Αγόρια		Κορίτσια		Σύνολο	
	M	SD	M	SD	M	SD
Εξωστρέφεια	4.80	1.58	5.00	1.57	4.88	1.57
Ψύχωση	.50	1.01	.22	.62	.37	.86
Νεύρωση	2.84	1.75	3.61	1.79	3.21	1.77
Ψέμα	5.73	.77	5.78	.66	5.75	.71

Τέλος η ανάλυση MANOVA έδειξε ότι τα δύο φύλα διέφεραν στατιστικά σημαντικά στο γραμμικό συνδυασμό των τεσσάρων εξαρτημένων μεταβλητών ($F_{4,548}=11.65$, $p<.001$, $\eta^2= .07$). Συγκεκριμένα παρατηρήθηκαν διαφορές στατιστικά σημαντικές στην ψύχωση με $F_{(1,553)}= 15.87$, $p<.001$, $\eta^2= .04$ και στη νευρώση με $F_{1,553}=26.95$, $p<.001$, $\eta^2= .03$ ενώ δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στατιστικά σημαντικές στην εξωστρέφεια και τάση ψεύδους. Στον Πίνακα 3 φαίνονται οι μέσες τιμές-σκορ και τυπικές αποκλίσεις των δύο φύλων στα τέσσερα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά.

Συζήτηση

Οι μετρήσεις αξιοπιστίας έδωσαν συντελεστές Cronbach α και ICC ικανοποιητικούς έως πολύ καλούς, ιδίως αν λάβει κανείς υπόψη ότι οι κλίμακες περιέχουν μόλις έξι δείκτες ανά διάσταση. Ο συντελεστής Cronbach α κυμάνθηκε στα επίπεδα προηγούμενων ερευνών όπως της Francis (1996) και των Maltby και Talley (1998) οι οποίοι βρήκαν συντελεστές αξιοπιστίας α για E=.73 , για N=.76, για P=.64 και για L= .68. Τα αποτελέσματα αυτά είναι παρόμοια και με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας με μια μόνο μικρή πτώση του συντελεστή για τη νευρώση στην παρούσα έρευνα (Cronbach α =.66 για N) η οποία όμως δεν είναι

μεγάλη. Εξάλλου έχει καταγραφεί παρόμοιος συντελεστής και στη έρευνα των Scholte και De Bruyn (2001) όπου ο συντελεστής αξιοπιστίας άλφα για τη συναισθητική ισορροπία ήταν .68, ενώ οι τιμές για τις υπόλοιπες κλίμακες ήταν χαμηλότερες της παρούσης έρευνας. Με βάση και άλλες έρευνες (Corulla, 1990; Wilson & Panditji, 1991) όπου παρατηρήθηκαν συντελεστές χαμηλοί ή απλώς ικανοποιητικοί, οι συγκεκριμένοι συντελεστές φανερώνουν αξιοπιστία των 4 κλιμάκων.

Οι επαναμετρήσεις σε 30 παιδιά φανέρωσαν υψηλό συντελεστή σταθερότητας (ICC) για όλες τις κλίμακες του ερωτηματολογίου και ιδίως για τις κλίμακες της εξωστρέφειας και ψυχωτισμού όπου οι τιμές ήταν εντυπωσιακά υψηλές από .95 έως .98 αλλά και τις υπόλοιπες κλίμακες να δίνουν τιμές πολύ καλές. Εφόσον λοιπόν η συσχέτιση των 2 αυτών σετ από σκορ (της 1^{ης} και 2^{ης} μέτρησης) είναι υψηλή, το όργανο μέτρησης θεωρείται ότι χαρακτηρίζεται από αξιοπιστία.

Κατά την ανάλυση των δεδομένων δημιουργήθηκε ο πίνακας συσχέτισης ανάμεσα στους 4 παράγοντες του ερωτηματολογίου (De Bruyn et al., 1995; Maltby & Talley, 1998; Pearson & Francis, 1984; Scholte & De Bruyn, 2001), όπου φάνηκε ότι δεν υπήρχε υψηλή συσχέτιση και αλληλοκάλυψη μεταξύ των 4 κλιμάκων φανερώνοντας έτσι ότι οι τέσσερις κλίμακες μετρούν πράγματι τα τέσσερα διαφορετικά ψυχομετρικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ή οι τέσσερις διαστάσεις για τις οποίες πρωτομίλησε ο Eysenck (1975; 1952) είναι ανεξάρτητες ή μια από την άλλη. Υπήρχε μόνο μια αρνητική αλληλοσυσχέτιση μεταξύ των κλιμάκων Ψυχωτισμός-Τάση ψεύδους, με τιμή $-.12, p < .01$, αλλά αυτό είναι κάτι που παρατηρήθηκε και σε άλλες έρευνες. Οι Maltby & Talley (1998) βρήκαν μια συσχέτιση $-.23, p < .01$ μεταξύ των ιδίων κλιμάκων και παρόμοια η Francis (1996) βρήκε μια μεγαλύτερη συσχέτιση $-.33, p < .001$. Οι υπόλοιπες συσχέτισεις δεν ήταν στατιστικά σημαντικές. Στην έρευνα των Scholte & De Bruyn (2001) οι συσχέτισεις ήταν ασήμαντες εκτός της συσχέτισης μεταξύ των κλιμάκων προσποίηση-ψυχωτισμός που υπήρχε μια αρνητική σημαντική συσχέτιση $-.38, p < .001$. Η σημαντική αρνητική συσχέτιση μεταξύ των δύο αυτών κλιμάκων δεν είναι κάτι το καινούριο αφού παρόμοια τάση παρατηρήθηκε και στο μεγάλο (89 θεμάτων) και στο σύντομο (48 θεμάτων) ερωτηματολόγιο. Τα αποτελέσματα είναι παρόμοια και για τα αντίστοιχα ερωτηματολόγια που εφαρμόστηκαν σε ενήλικες επιβεβαιώνοντας τις παραπάνω μελέτες (Eysenck & Haapasalo, 1989; Francis et al., 1992).

Η ανάλυση κατά ερώτηση με τη συσχέτιση της συνολικής επίδοσης με τη τιμή κάθε μιας ερώτησης χωριστά έδωσε συσχέτισεις που ήταν στατιστικά σημαντικές και οι περισσότερες υψηλές. Οι αλληλοσυσχέτισεις των 6 θεμάτων σε κάθε παράγοντα

πρέπει να είναι υψηλές ή τουλάχιστον στατιστικά σημαντικές ($p < .05$). Η μόνη συσχέτιση που δεν ήταν στατιστικά σημαντική ήταν μεταξύ των ερωτημάτων 13 και 20. Επειδή το ερώτημα 20 παρουσίασε συσχέτιση $.096$ με το ερώτημα 5 ($p < .05$) και αφού τα υπόλοιπα ερωτήματα είχαν υψηλή συσχέτιση με το ερώτημα 5 ($.30$ έως $.64$) είναι μάλλον πιθανό το συγκεκριμένο εικοστό ερώτημα να μην έγινε απόλυτα αντιληπτό ή να μη μεταφέρθηκε στην ελληνική γλώσσα κατά τρόπο αποτελεσματικό και σωστό.

Συμπερασματικά αφού οι συσχέτισεις ήταν όλες υψηλές ή τουλάχιστον στατιστικά σημαντικές επιβεβαιώνεται η εσωτερική συνοχή της κλίμακας. Παρόμοιες έρευνες της Francis (1996) και των Maltby και Talley (1998) επιβεβαίωσαν την εσωτερική συνοχή της κλίμακας. Το παράξενο είναι πως οι συσχέτισεις στις έρευνες αυτές δεν ήταν χαμηλότερες του $.2$ ίσως όμως σημαντικό ρόλο σε αυτό το γεγονός έπαιξε το κατά πολύ μεγαλύτερο δείγμα - τριπλάσιο - που είχε στη διάθεσή της η Francis ή το γεγονός ότι στις δύο αυτές έρευνες μετείχαν παιδιά 12-15 χρόνων σε αντίθεση με την παρούσα έρευνα όπου τα παιδιά ήταν νεότερα.

Η υπόθεση ότι δεν θα υπάρχουν διαφορές στους μέσους όρους των δύο φύλων δεν επαληθεύτηκε αφού παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά, με τα αγόρια να είναι πιο ψυχωτικά και τα κορίτσια πιο νευρωτικά. Βέβαια αυτό ήταν κάτι το αναμενόμενο αφού η πληθώρα των ερευνών δείχνει τα αγόρια να έχουν υψηλότερες τιμές από τα κορίτσια στην ψύχωση και τα κορίτσια να υπερτερούν έναντι των αγοριών στη νευρώση (Clift et al., 1985; Eysenck & Lara-Cantu, 1992; Francis, 1996; Kirkaldy, 1982; Maltby & Talley, 1998; Scholte & De Bruyn, 2001). Δεν παρατηρήθηκαν διαφορές στατιστικά σημαντικές στην εξωστρέφεια και τάση ψεύδους μεταξύ αγοριών και κοριτσιών αν και υπάρχουν έρευνες που διαπίστωσαν τέτοιες διαφορές, όπου τα αγόρια είναι περισσότερο εξωστρεφή από τα κορίτσια (Eysenck & Dimitriou, 1984; Eysenck & Haapasalo, 1989; Eysenck & Lara-Cantu, 1992; Granleese et al., 1988; Shevlin et al., 2002). Μάλιστα στην έρευνα των Shevlin κ.ά. (2002), βρέθηκε πως η αυξημένη εξωστρέφεια των αγοριών οφειλόταν σε βιολογικές διαφορές ενώ για τις διαφορές στη νευρώση και ψύχωση οι διαφορές δεν αντανάκλασαν βιολογικές διαφορές αλλά διαφορές στην ανατροφή και στα διαφορετικά πρότυπα-ρόλους με τα οποία μεγαλώνουν τα παιδιά, στη διαφορετική κοινωνικοποίηση των δύο φύλων. Συνεπώς οι γυναίκες ή κορίτσια δεν είναι απαραίτητα πιο νευρωτικά ή αγχώδεις αλλά συσχετίζονται ευκολότερα με τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές που δηλώνουν τα ερωτήματα της αντίστοιχης υποκλίμακας (Forrest et al., 2000). Έτσι οι διαφορές στη συναισθηματική ισορροπία και ψυχωτισμό ανάλογα με το φύλο είναι πιθανό να αντανάκλουν

κοινωνικά τροποποιημένες μαθημένες και όχι βιολογικές διαφορές και ο προσανατολισμός στο ρόλο που καλείται το κάθε φύλο να παίξει, και που τα κοινωνικά πρότυπα απαιτούν κάνει τα κορίτσια πιο νευρωτικά από τα αγόρια και τα αγόρια λιγότερο ευαίσθητα και πιο σκληρά (Shevlin et al., 2002).

Ομοίως έχει καταγραφεί σε άλλες έρευνες μια τάση των κοριτσιών να υπερτερούν έναντι των αγοριών στην τάση ψεύδους ή κοινωνικής συμμόρφωσης που τα αναγκάζει να δίνουν απαντήσεις ή να ενεργούν κατά τρόπο που είναι κοινωνικά αποδεκτός και άμεμπτος. Έτσι οι Scholte και De Bruyn (2001), ο Granleese κ.ά.(1988), οι Eysenck και Lara-Cantu (1992), οι Eysenck και Haapasalo (1989) βρήκαν πως οι τιμές των κοριτσιών στη κλίμακα προσποίηση-ψεύδος ήταν στατιστικά σημαντικά υψηλότερες από τις τιμές των αγοριών. Στην παρούσα έρευνα δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στους μέσους όρους των κοριτσιών και αγοριών στην κλίμακα αυτή. Γενικότερα η κλίμακα προσποίησης είναι σχεδιασμένη για να μετρήσει «την προσποιητή - καλή συμπεριφορά» και τα επίπεδά της είναι υψηλά όταν οι συμμετέχοντες στην έρευνα θέλουν να δώσουν μια καθωσπρέπει και κοινωνικά αποδεκτή εικόνα του εαυτού τους. Έτσι οι τιμές που είναι πάνω από «5» ίσως αλλοιώνουν τις

απαντήσεις και στις υπόλοιπες κλίμακες και συνεπώς πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή (Mc Kelvie, Lemieux, & Stout, 2003). Πάντως τα αποτελέσματα της κλίμακας αυτής συνήθως χρησιμοποιούνται όταν οι τιμές των συμμετεχόντων αναλύονται και ερμηνεύονται ατομικά και ξεχωριστά και όχι σε έρευνες όπου θα σχετιστούν με άλλες τιμές (Mc Kelvie et al., 2003). Εξάλλου ο Davies (1989) στο βιβλίο του σχετικά με τους ψυχολογικούς παράγοντες στον αθλητισμό αναφέρει ότι οι μετρήσεις προσωπικότητας όπου οι ίδιοι άνθρωποι δηλώνουν τα χαρακτηριστικά τους έχουν γενικά πρόβλημα εξαιτίας της προσποίησης ή και επειδή δεν είναι πάντοτε ικανοί να δηλώσουν με ακρίβεια τις ανάγκες τους.

Συμπερασματικά επιβεβαιώθηκε η αξιοπιστία της κλίμακας κατά την μεταφορά της στα ελληνικά και βρέθηκε ότι τα αγόρια ήταν περισσότερο ψυχωτικά σε σύγκριση με τα κορίτσια, τα οποία ήταν περισσότερο νευρωτικά. Όμως οι μελλοντικές έρευνες στις προσωπικότητες των παιδιών θα πρέπει να είναι σχεδιασμένες ώστε να ελέγξουν τις θεωρίες που εξηγούν τις διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. Επιπρόσθετα χρειάζεται να γίνουν περισσότερες έρευνες στην προεφηβική και εφηβική ηλικία, μια που ελάχιστες έρευνες αναφέρονται σε προ-έφηβους και έφηβους.

Σημασία για τη Φυσική Αγωγή

Οι πληροφορίες μέσα από ερευνητικές εργασίες και δεδομένα για τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά των παιδιών στην Ελλάδα θα βοηθήσουν σημαντικά στο σχεδιασμό, την επιλογή και υλοποίηση προγραμμάτων Φυσικής Αγωγής και γενικότερα το χώρο του αθλητισμού. Έχοντας γνώση των χαρακτηριστικών των παιδιών ο καθηγητής φυσικής αγωγής, ο προπονητής αλλά και το οικογενειακό πλαίσιο, θα μπορέσουν να βοηθήσουν και να κατευθύνουν τα παιδιά προς το άθλημα που τους ταιριάζει ως προσωπικότητα και που πιθανότερα θα μπορέσουν αργότερα να διακριθούν. Η γνώση αυτή είναι απόλυτα απαραίτητη, ώστε να ξεφύγει η οικογένεια από την τυχαία επιλογή αθλημάτων για το παιδί ή την επιλογή έχοντας υπόψη το άθλημα με το οποίο οι ίδιοι οι γονείς ασχολήθηκαν ως παιδιά και, λαμβάνοντας υπόψη τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του παιδιού τους, να επιλέξουν το άθλημα που του ταιριάζει ως ψυχοσύνθεση και συνεπώς θα του αρέσει. Συνεπώς κρίνεται αναγκαίο να λαμβάνονται παρόμοιοι ψυχομετρικοί παράγοντες υπόψη, στην αναζήτηση και επιλογή ταλέντων στο σχολικό ή σωματειακό αθλητισμό.

Σημασία για την Ποιότητα Ζωής

Η ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας επιτυγχάνεται μέσα στην οικογένεια και το σχολείο, τα οποία πρέπει να προάγουν την ανάπτυξη πλήθος χαρακτηριστικών ώστε να έχουν τα παιδιά δυνατότητες έκφρασης και να μην εγκλωβιστούν σε ρόλους-πρότυπα κοινωνικά μαθημένα. Όλοι μας θα πρέπει να συμβάλλουμε στην αναγνώριση των ατομικών διαφορών των παιδιών, των ενδιαφερόντων και των προτιμήσεών τους, των δυνατοτήτων και των αδυναμιών τους, βελτιώνοντας το επίπεδο της ποιότητας ζωής τους. Ας μην ξεχνάμε πως ψυχοσυναισθηματικά υγιή παιδιά εξελίσσονται σε υγιείς ενήλικες που εντάσσονται ομαλά στο κοινωνικό πλαίσιο όπου ζουν.

Βιβλιογραφία

- Acton, S. G. (2003). Measurement of impulsivity in a hierarchical model of personality traits: implications for substance use, *Substance Use & Misuse*, 38 (1), 67-83.
- Asendorpf, J., B. & Van Aken M., A. (2003). Validity of Big Five Personality Judgments in Childhood: A 9 year longitudinal study, *European Journal of Personality*, 17, 1-17.
- Batta, K. (2002). *Research on the educational effects of Gymnastics*. University Of Oulu. Publications of the Kajaani Department of Teacher Education, Electronic Publications.
- Block, J. (1995). A contrarian view of the five-factor approach to personality description, *Psychological Bulletin*, 117, 187-215.
- Caruso, J., & Edwards, S. (2001). Reliability generalization of the Junior Eysenck Personality Questionnaire, *Personality and Individual Differences*, 31, 173-184.
- Clift, S., Aston, R., & Povey, R. (1985). A comparison of performance of 10 to 11-yr-old pupils on the JEPI and JEPQ. *Personality and Individual Differences*, 6(1), 129-131.
- Corulla, W. J. (1990). A revised version of the psychoticism scale for children. *Personality and Individual Differences*, 11, 65-76.
- Davies, D. (1989). *Psychological factors in competitive sport*. London: Falmer Press.
- De Bruyn, E. E. J., Delsing, M. J., & Welten, M. (1995). The EPQ-R (Junior): A Dutch replication study, *Personality and Individual Differences*, 18 (3), 405-411.
- Δογάνης, Γ. (1990). *Η ψυχολογία στη Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό*, Θεσσαλονίκη: Salto.
- Eysenck, H. J. (1952). *The scientific study of personality*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Eysenck, H. J. (1992). Four ways five factors are not basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 667-673.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1975). *Manual of the Eysenck personality questionnaire (adult and junior)* London: Hodder & Stoughton.
- Eysenck, H. J. & Eysenck, M.W. (1985). *Personality and Individual Differences: A Natural Science Approach*. New York: Plenum.
- Eysenck, H. J., & Wilson, G. D. (1978). *The psychological basis of ideology*, Lancaster: Medical and Technical Publishers.
- Eysenck, S. B., & Dimitriou, E. C. (1984). Cross-cultural comparison of personality: Greek children and English children, *Social Behavior & Personality*, 12(1),45-54.
- Eysenck, S.B., & Lara-Cantu, A.. (1992). A transcultural study of personality in Mexican and English children, *Salud Publica Mexico*, 34(1), 50-57.
- Eysenck, S. B. G., & Haapasalo, J. (1989). Cross-cultural comparisons of personality: Finland and England, *Personality and Individual Differences*, 10 (1), 121-125.
- Ferrando, P. J. (1994). Fitting item response models to the EPI-A impulsivity subscale. *Educational and Psychological Measurement*, 54, 118-127.
- Forrest, S., Lewis, C. A., & Shevlin, M. (2000). Examining the factor structure and differential functioning of the Eysenck Personality Questionnaire- revised- abbreviated. *Personality and Individual Differences*, 29, 579-588.
- Francis, L. J. (1996). The development of an abbreviated form of the Revised Junior Eysenck Personality Questionnaire (JEPQR-A) among 13-15 year olds. *Personality and Individual Differences*, 21 (6), 835- 844.
- Francis, L. J., Brown, L. B., & Philipchalk, R. (1992). The development of an abbreviated form of the Revised Eysenck Personality Questionnaire (EPQR-A): its use among students in England, Canada, the U.S.A. and Australia, *Personality and Individual Differences*, 13 (4), 443-449.
- Francis, L. J., & Jackson, C. J. (2004). Which version of the Eysenck Personality Profiler is best? 6-, 12- or 20- items per scale, *Personality and Individual Differences*, 37, 1659- 1666.
- Francis, L. J., & Sister Montgomery, A. (1993). Personality and school- related attitudes among 11- to 16- year-old girls., *Personality and Individual Differences*, 14(5), 647-654.
- Granleese, J., Trew, K., & Turner, I. (1988). Social dissimulation, perceived competence and personality, *Personality and Individual Differences*, 9 (3), 565-570.
- Jamison, R. N. (1984). Differences in personality between American and English children., *Personality and Individual Differences*, 5(2), 241-244.
- John, O., P. & Srivastava, S. (1999). *The Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives*, University of California, Berkeley.
- Kline, P. (1986). *Handbook of test construction*, London: Methuen.
- Maltby, J., & Talley, M. (1998). The psychometric properties of an abbreviated form of the Revised Junior Eysenck Personality Questionnaire (JEPQR-A) among 12-15-year-old U.A. young persons., *Personality and Individual Differences*, 24(6), 891-893.
- Mc Kelvie, S. J., Lemieux, P. & Stout, D. (2003). Extraversion and neuroticism in contact athletes, no contact athletes and non athletes: A research note. *Athletic Insight*, 5 (3): <http://www.athleticinsight.com/Vol5Iss3/ExtraversionNeuroticism.htm>
- Pearson, P. R., & Francis, L. J. (1984). The comparability of the JEPI, JEPQ and EPQ among 15 to

- 16-yr olds, *Personality and Individual Differences*, 5 (6), 743-745.
- Perez, J., Anglada, M., & Guitart, A. (1990). Spanish versions of the JEPQ and the EPQ among 15-to 16-yr olds., *Personality and Individual Differences*, 11(8), 869-870.
- Pervin, L. A. (1994). A critical analysis of current trait theory. *Psychological Inquiry*, 5, 103-113.
- Pervin, L. & John, O. P. (1999). *Handbook of personality: Theory and research*. New York: Guilford.
- Ruston, J. P. (2001). A scientometric appreciation of H. J. Eysenck's contributions to psychology. *Personality and Individual Differences*, 31, 17-39
- Scholte, R. H., & De Bruyn, E. E. (2001). The revised Junior Eysenck Personality Questionnaire (JERQ-R). Dutch replications of the full-length, short, and abbreviated forms., *Personality and Individual Differences*, 31(4), 615-625.
- Shevlin, M., Bailey, F., & Adamson, G. (2002). Examining the factor structure and sources of differential functioning of the Eysenck Personality Questionnaire. Revised-Abbreviated., *Personality and Individual Differences*, 32, 479-487.
- Sinphurmsukskul, N., Froer, O. & Ahlheim, M. (2005). *The Big Five Factor Model in the Context of Resource Valuation*, Conference on international agricultural research for development, Deutscher Tropentag, Stuttgart-Hohenheim, October, 11-13.
- Σταλίκας, Α., Β. (1991). *Εφαρμοσμένη αθλητική ψυχολογία*. Αθήνα.
- Wilson, D., & Panditji, L. (1991). Cross-cultural cross-validation of the Junior Eysenck Personality Questionnaire among Zimbabwean school children, *Psychological Reports*, 69, 261-262.
- Ζέρβας, Γ. (1992) *Ψυχολογία Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού*. Αθήνα
- Zuckerman, M., Cloninger, C. R. (1996) Relationships between Cloninger's, Zuckerman's, and Eysenck's dimensions of personality. *Personality and Individual Differences*, 2, 283-285.
- Zuckerman, M., Kuhlman, D. M., Joireman, J., Teta, P. & Kraft, M. (1993). A comparison of three structural models for personality: the big three, the big five, and the alternative five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 757-768.

